

Immunológia alapjai

23. előadás:

Regionális immunitás: MALT + SALT
Szájüreg immunológiai kompenensei.
Orális immunválasz molekuláris és celluláris
komponensei.

Kellermayer Zoltán

Regionális immunrendszer

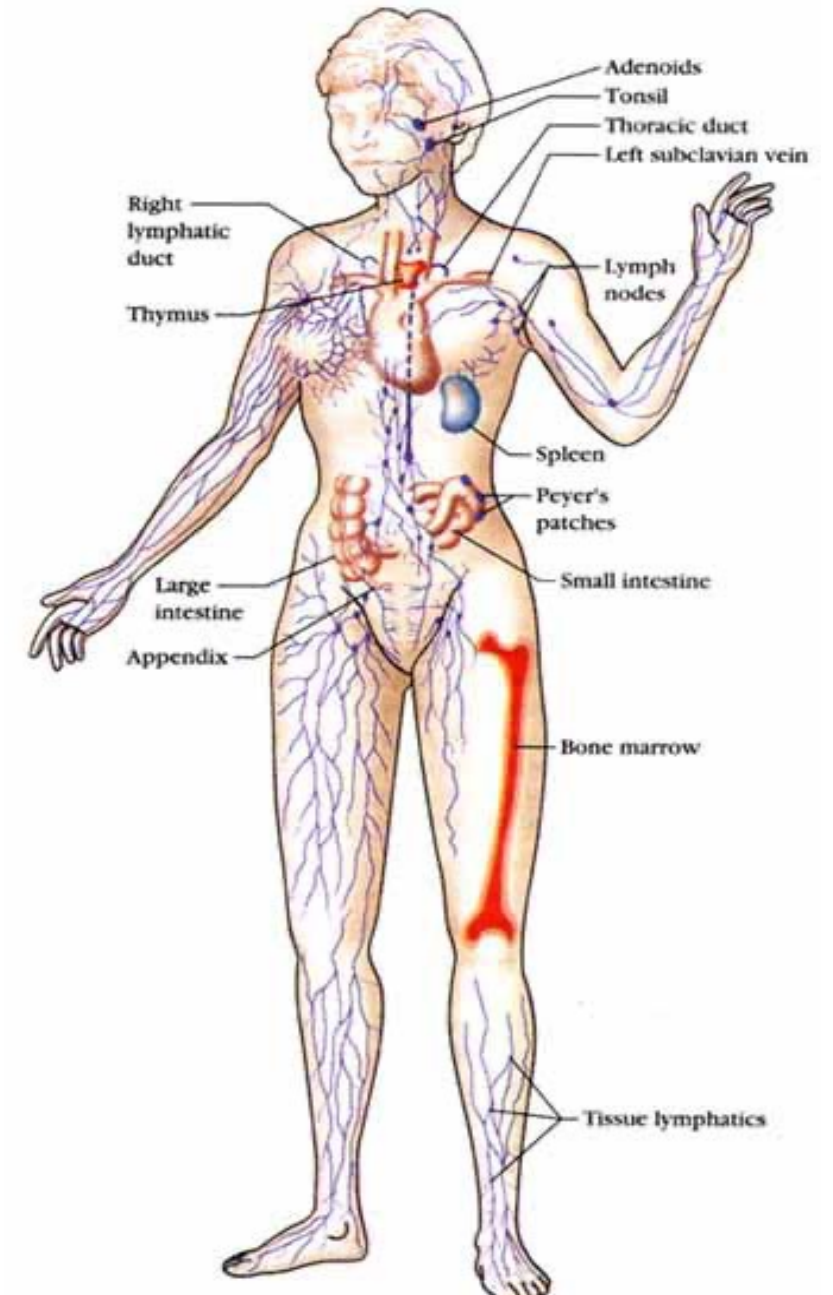
Speciális funkcióval bíró, meghatározott anatómiai helyszíneken lévő immunsejtek és molekulák összessége

Nyálkahártya

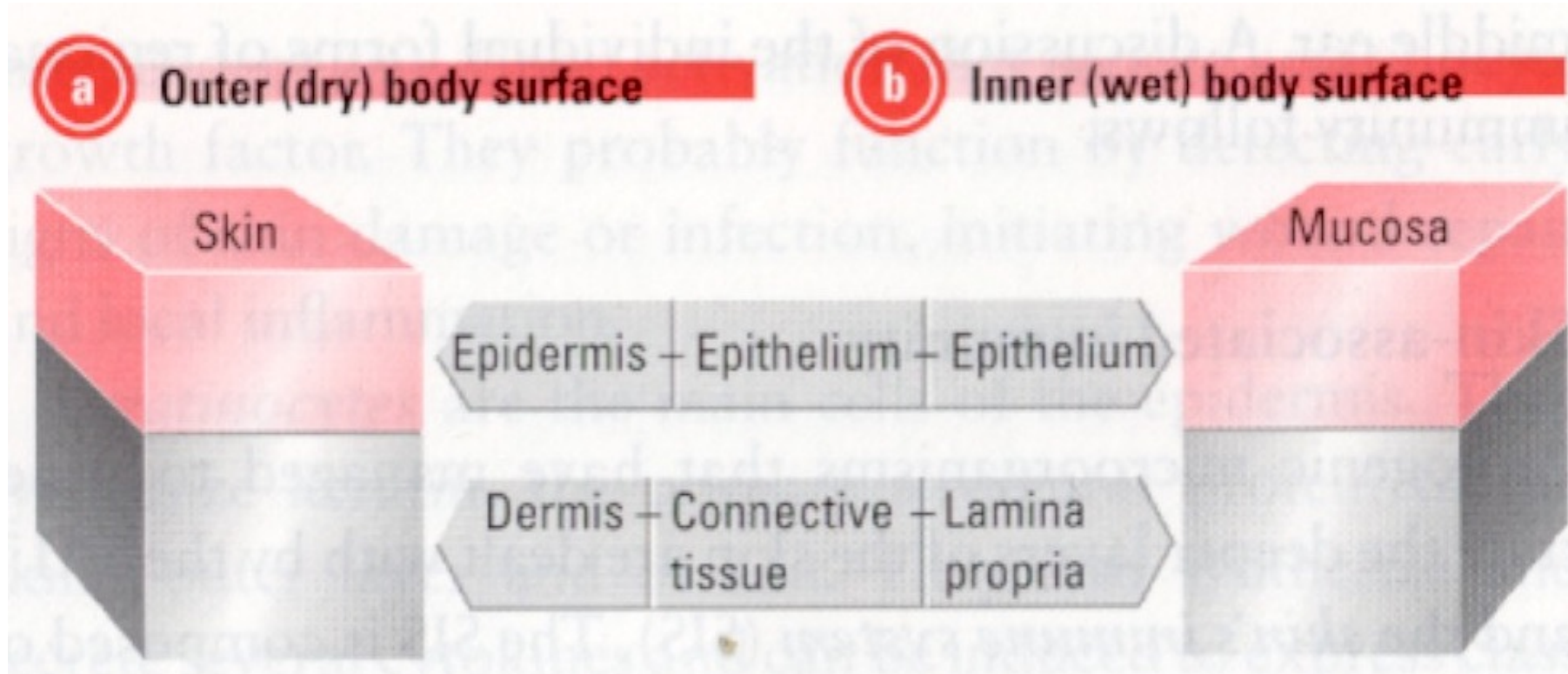
MALT: Mucosa Associated Lymphoid Tissue

Bőr

SALT: Skin Associated Lymphoid Tissue

Kétféle testfelszín

Külső réteg:
Fizikai barrier

Mélyebb réteg:
Immun sejtek

Drenáló másodlagos
nyirokszövetek...

Intesztinális immunrendszer: bevezetés

Felszín: 200 m²

~5x10¹⁰ össz limfocita szám (vér: 10¹⁰)

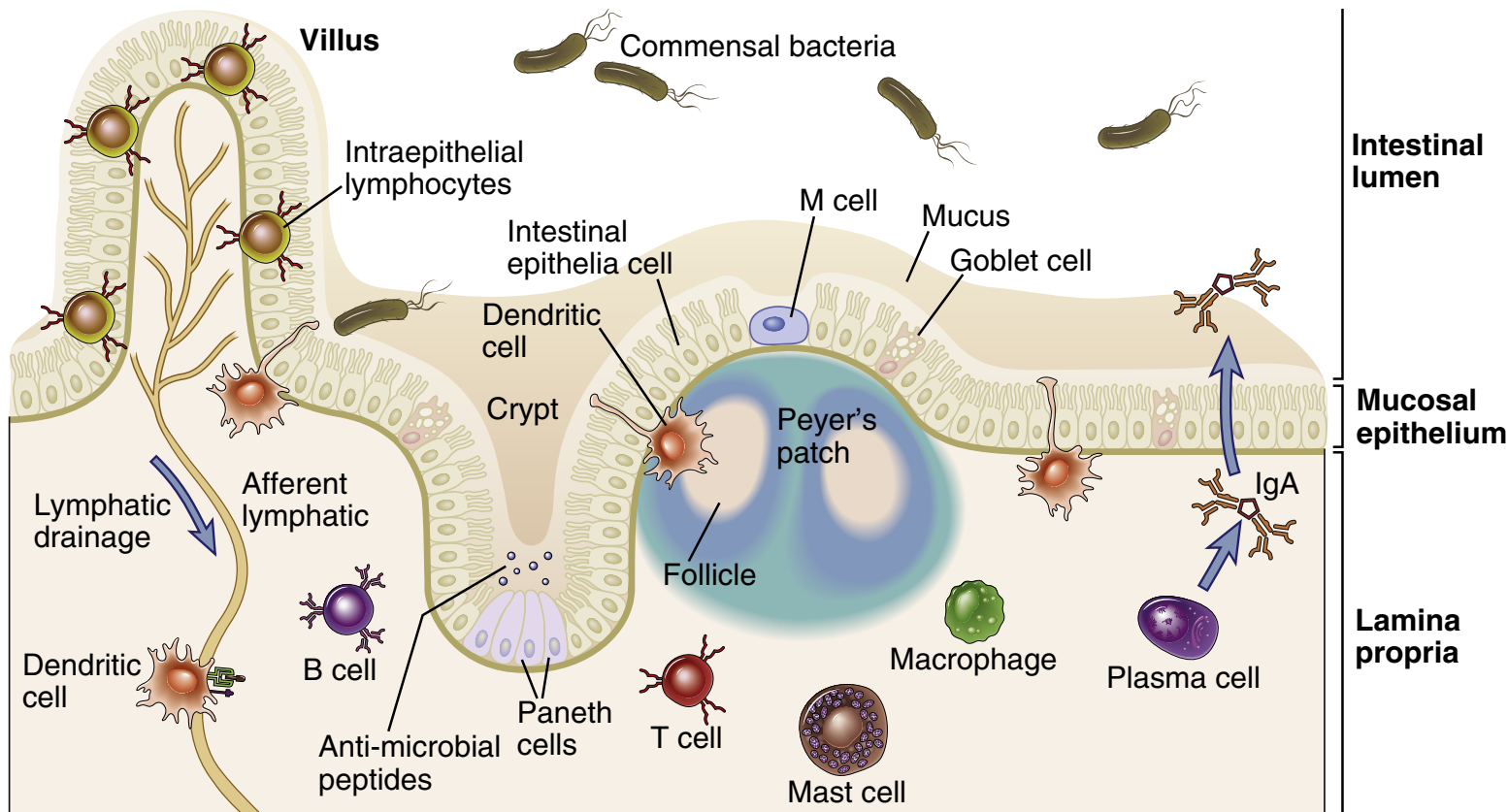
Nagyszámú baktérium: 10¹⁴

Veszélytelen (vagy akár fontos) antigének: étel + mikrobiom

Az immunrendszernek a nagyszámú, tolerálandó antigén között kell megtalálni a kisszámú, de annál veszélyesebb patogént.

Támadó immunválasz és tolerancia közti finoman szabályozott egyensúly

Intesztinális immunrendszer áttekintése

Speciális struktúrák

M sejt

Migráló APC

Peyer plakk

IgA

Effektor sejtek: T sejt,
veleszületett limfoid sejtek
(ILC), NK, MAIT,
makrofág, eozinofil,
hízósejt, granulocita

Fig 14-1

Nyirokszövetek a gasztrointesztinális traktusban

Organizált MALT (O-MALT)

Antigén felismerés, antigén-specifikus limfociták aktivációja, effector funkciók és memória indukciója

”*Programozott*” nyirokszövetek: in utero fejlődnek meghatározott időben és meghatározott helyeken

Peyer plakkok, mandulák

”*Indukálható*” nyirokszövetek: születés után fejlődnek/alakulnak ki antigén ingertől függően

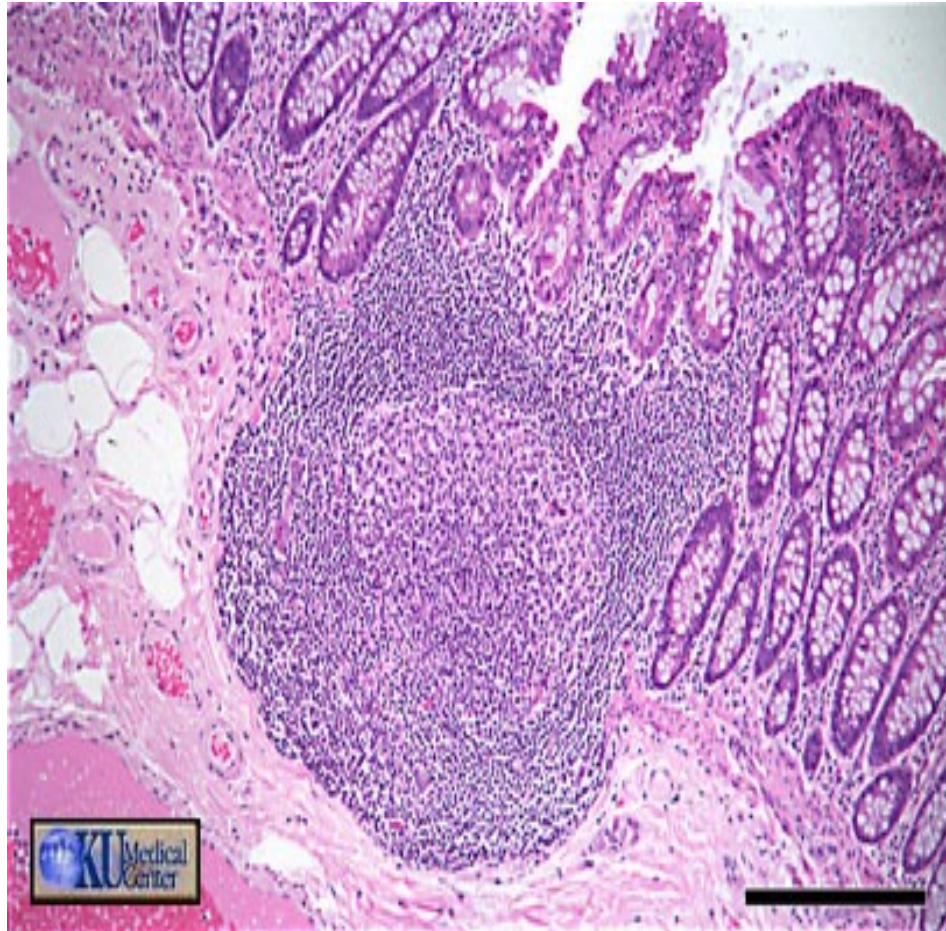
Kriptoplakk (CP) – izolált nyiroktüsző (ILF) spektrum

Diffúz MALT (D-MALT)

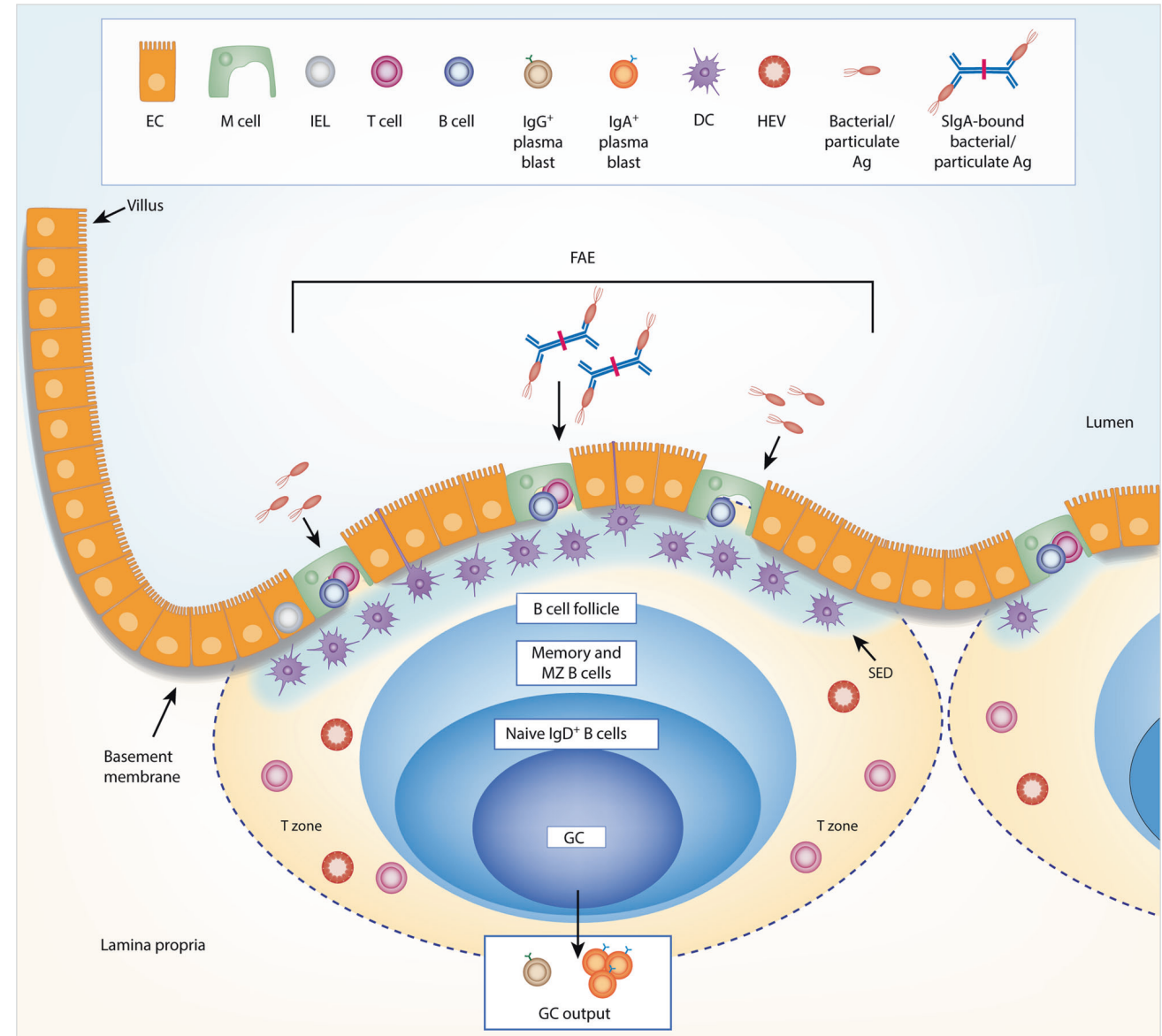
“Effektor szövet”

Memória sejtek, aktivált effektor sejtek, plazma sejtek

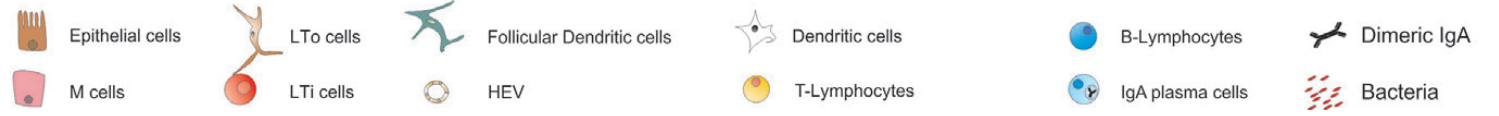
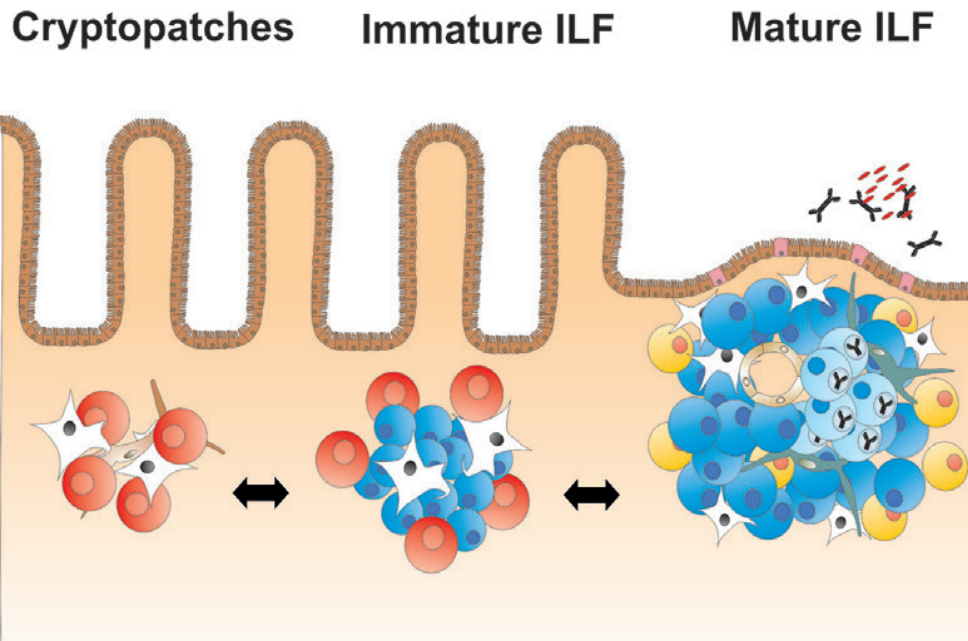
Programozott nyirokszövetek a gasztrointesztinális traktusban: Peyer plak

SED: Szubepiteliális dóm
FAE: Follikulus-asszociált epitél

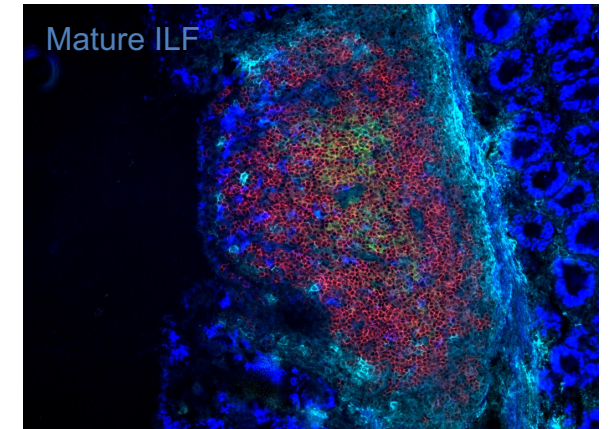
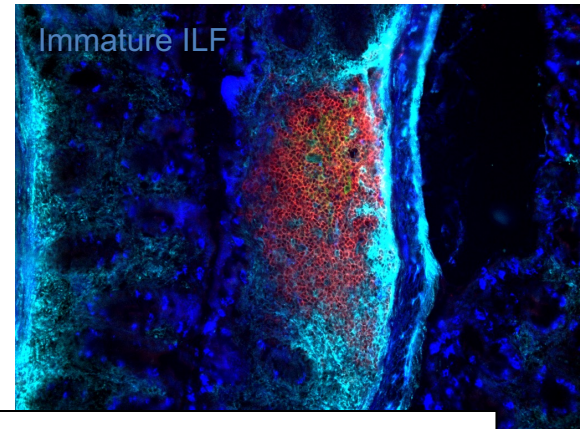
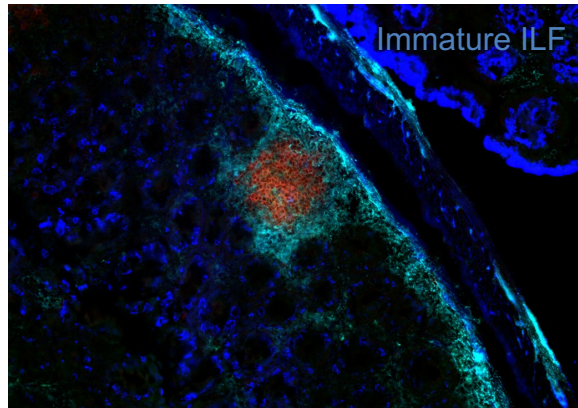
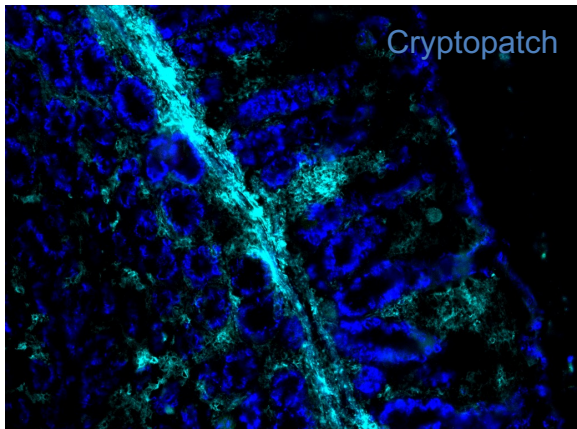
A MALT indukálható és dinamikus komponense: SILT (Solitary intestinal lymphoid tissues)

Buettner M and Lochner M (2016) Development and function of secondary and tertiary lymphoid organs in the small intestine and the colon. *Front Immunol.*

ILF: Isolated lymphoid follicle, izolált nyiroktüsző
 LTI: Lymphoid Tissue inducer cell, nyirokszövet indukáló sejt

Alacsony antigén mennyiség: kriptoplakk túlsúly
 Nagy antigén mennyiség: ILF túlsúly

LTi+T sejtek/B sejtek/FDC/GC reakció

Az intesztinális immunrendszer veleszületett komponensei

Epítél sejtek

Kehely sejt: nyák szekréció

nyák: belső (dúsabb) és külső réteg
antigén “mintavételezés”...

Paneth sejt: anti-mikrobiális peptidok szekréciója (defenzin, REGIII)

M-sejt: antigén transzport

...mind az intesztinális (epítél) őssejtből származnak

Az epítél sejtek szigorúan szabályozott módon mintázatfelismerő receptorokat expresszálnak (TLR, NLR)

Ezek aktivációja okozhat gyulladást (patogének ellen) vagy toleranciát (normál bakteriális flóra ellen)

Az M sejtek antigéneket szállítanak a bél lumene felől az alattuk lévő immunsejtekhez

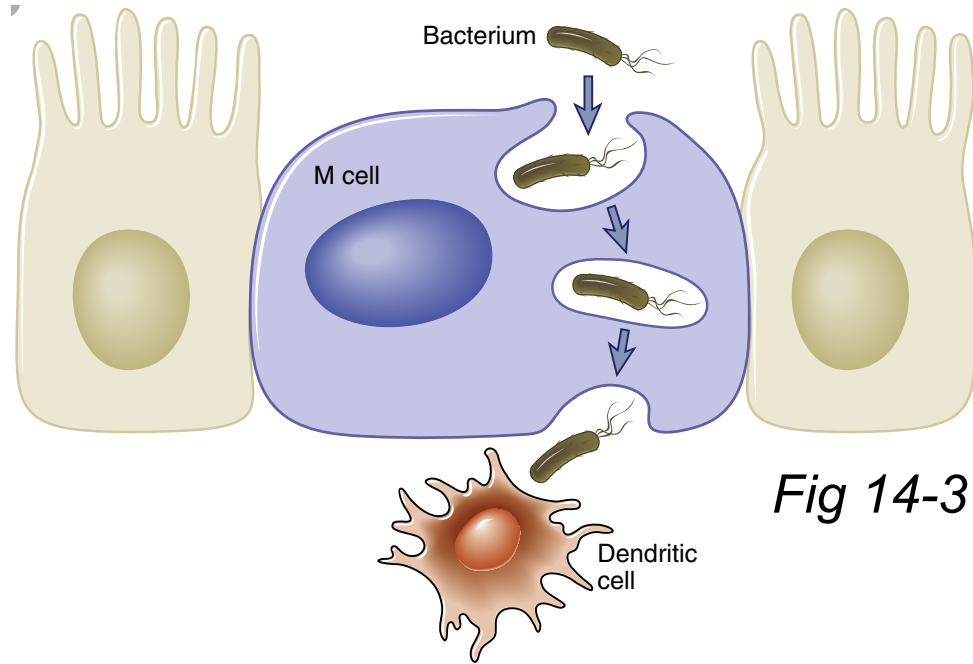
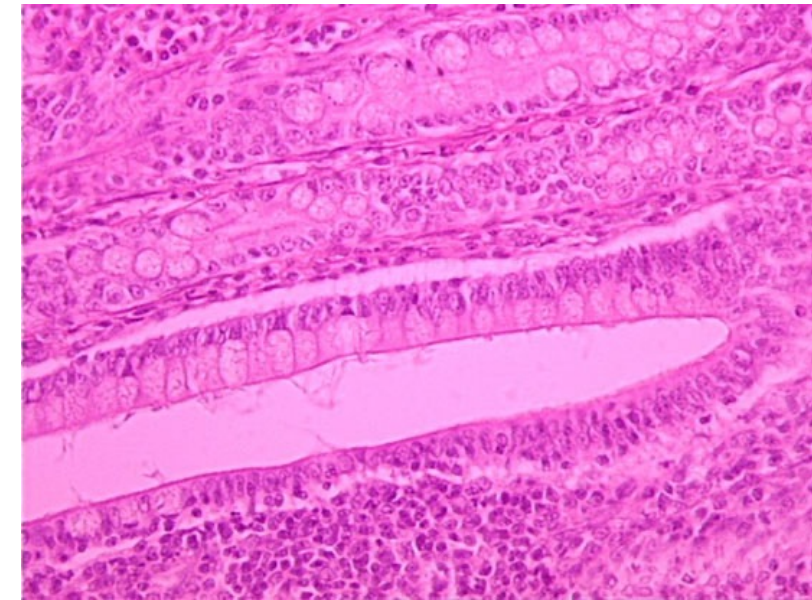
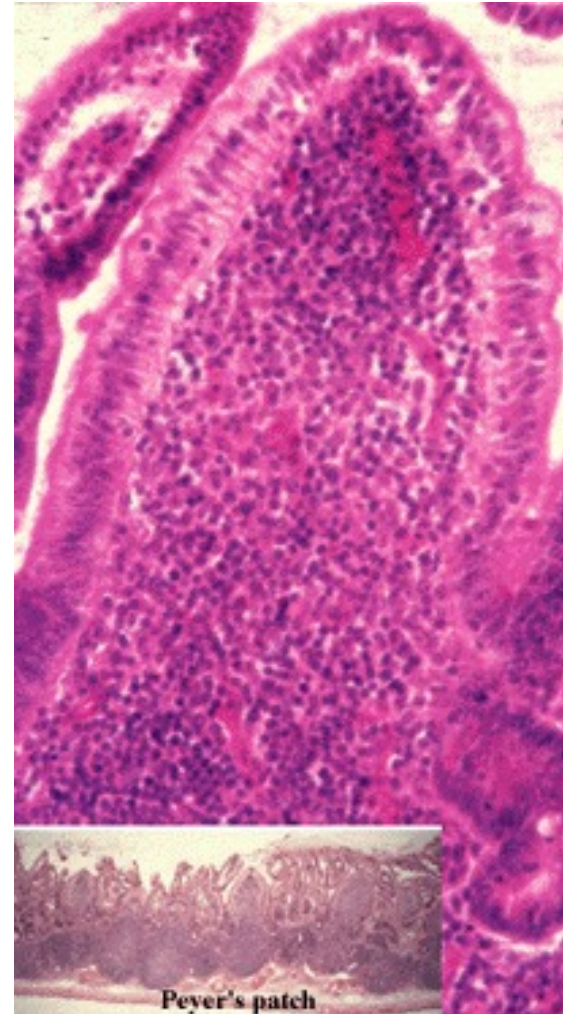

Fig 14-3

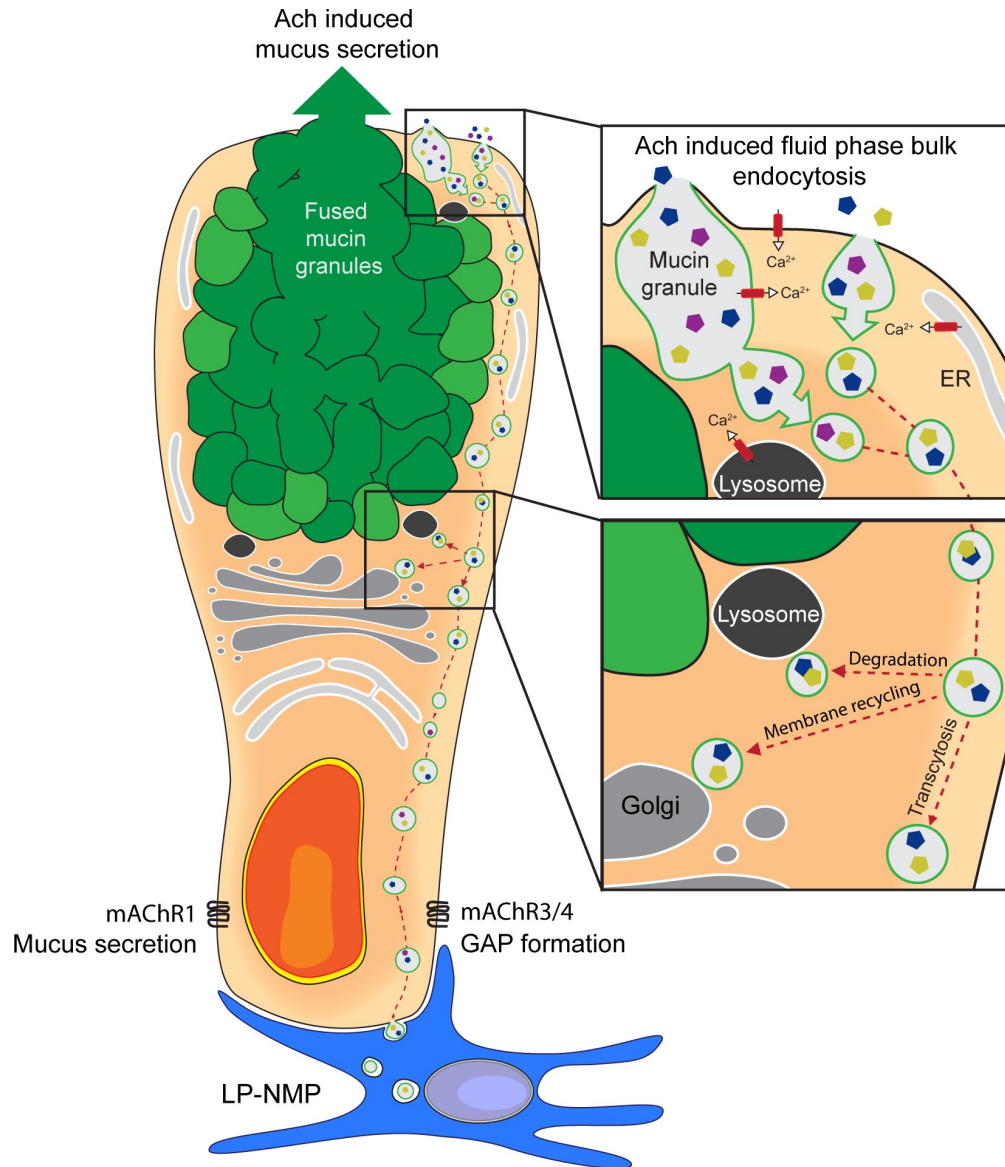
Abbas, Lichtmann and Pillai. Cellular and Molecular Immunology. 8th edition.
Copyright © 2015 by Saunders, an imprint of Elsevier, Inc

(Nem antigénprezentáló sejt!)

M sejt régió

Kehely sejtek: nem csak nyák szekréció...

GAP: Goblet cell associated Antigen Passages
(Kehely sejt asszociált antigén járat)

Lumen antigének transzportja a mononukleáris fagocitákhoz

Az intesztinális immunrendszer veleszületett komponensei

Dendritikus sejtek, makrofágok

Antigén prezentáció a mezenteriális nyirokcsomókban

Általában toleranciát indukálnak (IL-10, TGF β)

DC: retinal dehidrogenázt tartalmaznak $\rightarrow$ retinolsavat szekretálnak $\rightarrow$ bél-homing molekulák megjelenése

Veleszületett limfoid sejtek (ILC, Innate lymphoid cells)

Limfoid sejtek, melyek nem rendelkeznek antigén receptorral

Citokineket szekretálnak

ILC1: NK + nem-citotoxikus ILC1

ILC2: helmintek elleni immunválasz, allergia (IL-5, IL-13)

ILC3: nyálkahártya gyógyulás (IL-22), gyulladás (IL-17a) (+ LT α sejtek)

Adaptív humorális immunválasz a bélben

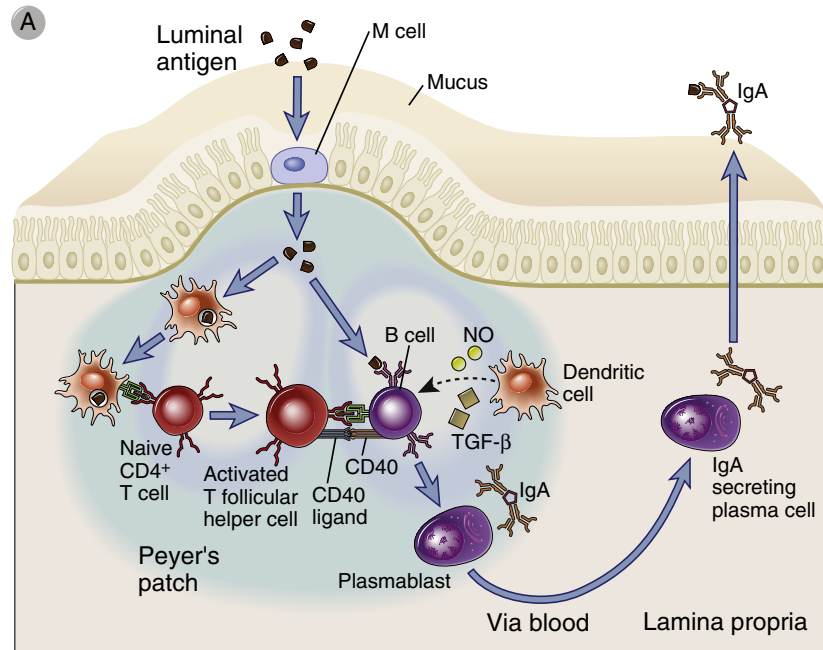
IgA a fő antitest a nyálkahártyákon

~2g IgA termelődik naponta

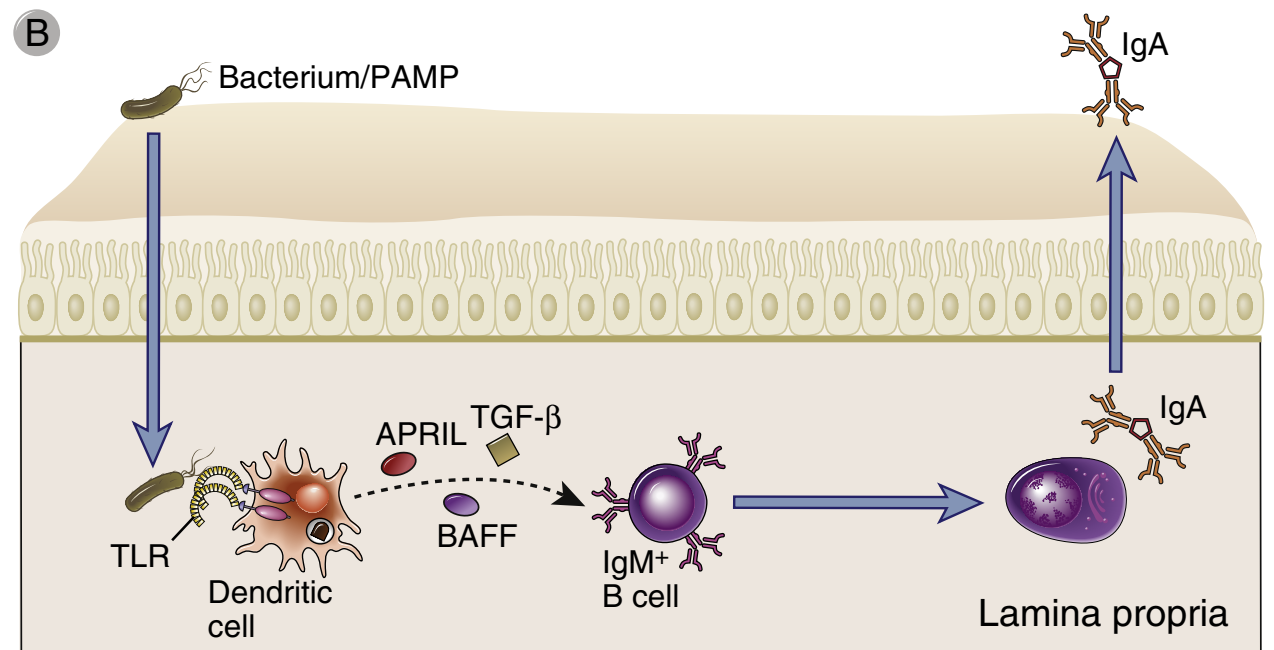
Nagymennyiségű TGF β IgA izotípus váltást eredményez (származás: epitel és DC)

Neutralizálás: mikróbak/toxinok epitelhez való kötődését/átjutását akadályozza meg

IgA: dimer, *poly-Ig receptor* segítségével jut át az epitelen (=transcytosis)

T-dependens IgA termelés

T-independens IgA termelés

Fig 14-7

Az IgA az epítél sejteken keresztül a bél lumenbe jut

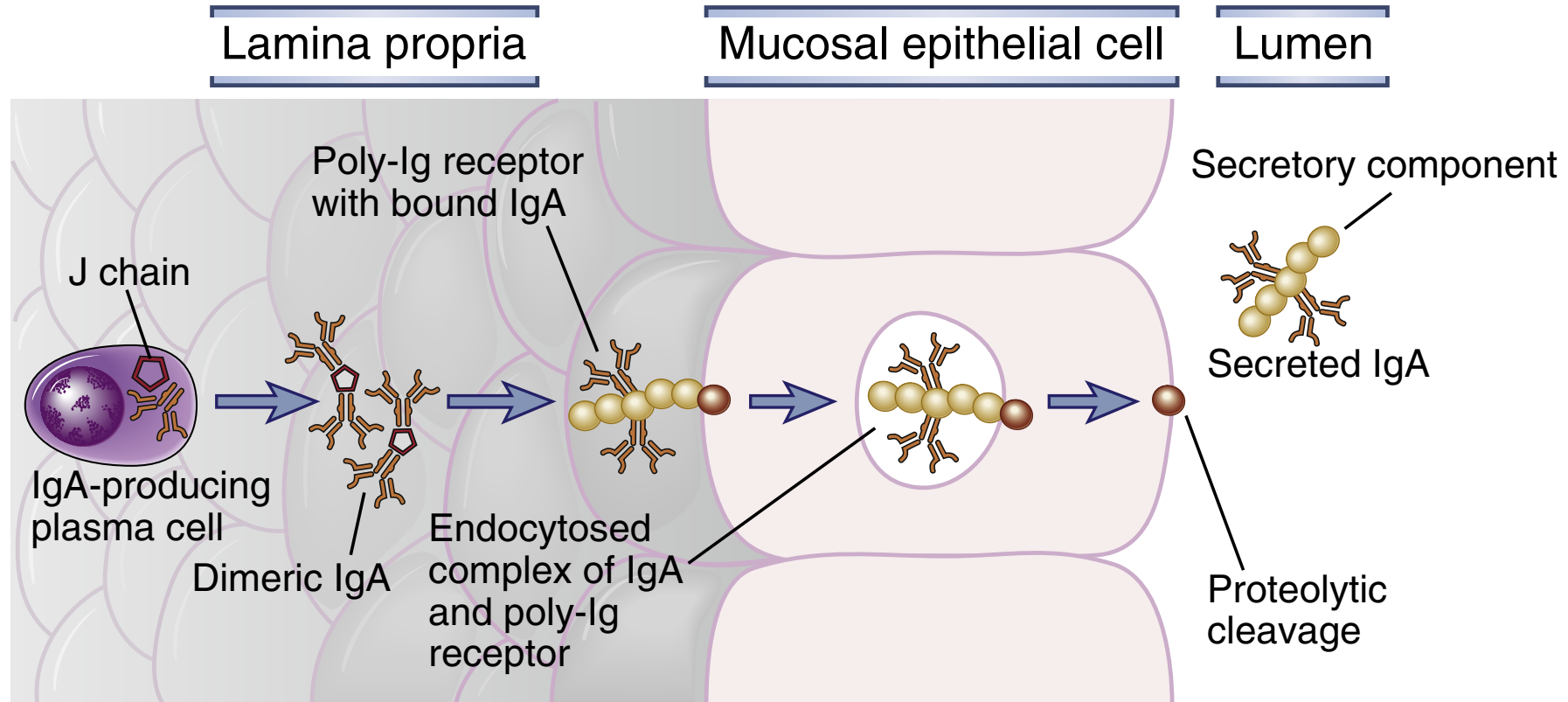

Fig 14-8

Bél T sejt populációk

Elhelyezkedés

Diffúzan szétszórva:

Intraepiteliális limfociták: elsősorban CD8⁺ vagy $\gamma\delta$ T sejtek

Lamina propria limfociták: főleg CD4⁺ effektor/memória sejtek

Organizált nyirokszövetekben:

Peyer plakkok, izolált nyiroktüsző

főleg CD4⁺ T sejtek (Treg, folliculáris helper T sejt)

T sejtek típusai

T_H17 (~ILC3!)

IL-17 és IL-22 termelés

fontos szerep az extracelluláris patogének elleni immunválaszban

T_H2 (~ILC2!)

IL-4 és IL-13 termelés

helmintek elleni immunválaszban játszanak fontos szerepet

Regulatórikus T sejtek (Treg)

TGF β és IL-10 termelés

fontosak a nem patogén mikróbák elleni tolerancia kialakításában

Bélbe történő limfocita homing

	Endotél	Leukocita
Adhéziós molekula	MAdCAM-1	$\alpha 4\beta 7$
Kemokin	CCL25	CCR9
	CCL28	CCR10

Vedolizumab: $\alpha 4\beta 7$ ellenes antitest, IBD-ben alkalmazzák

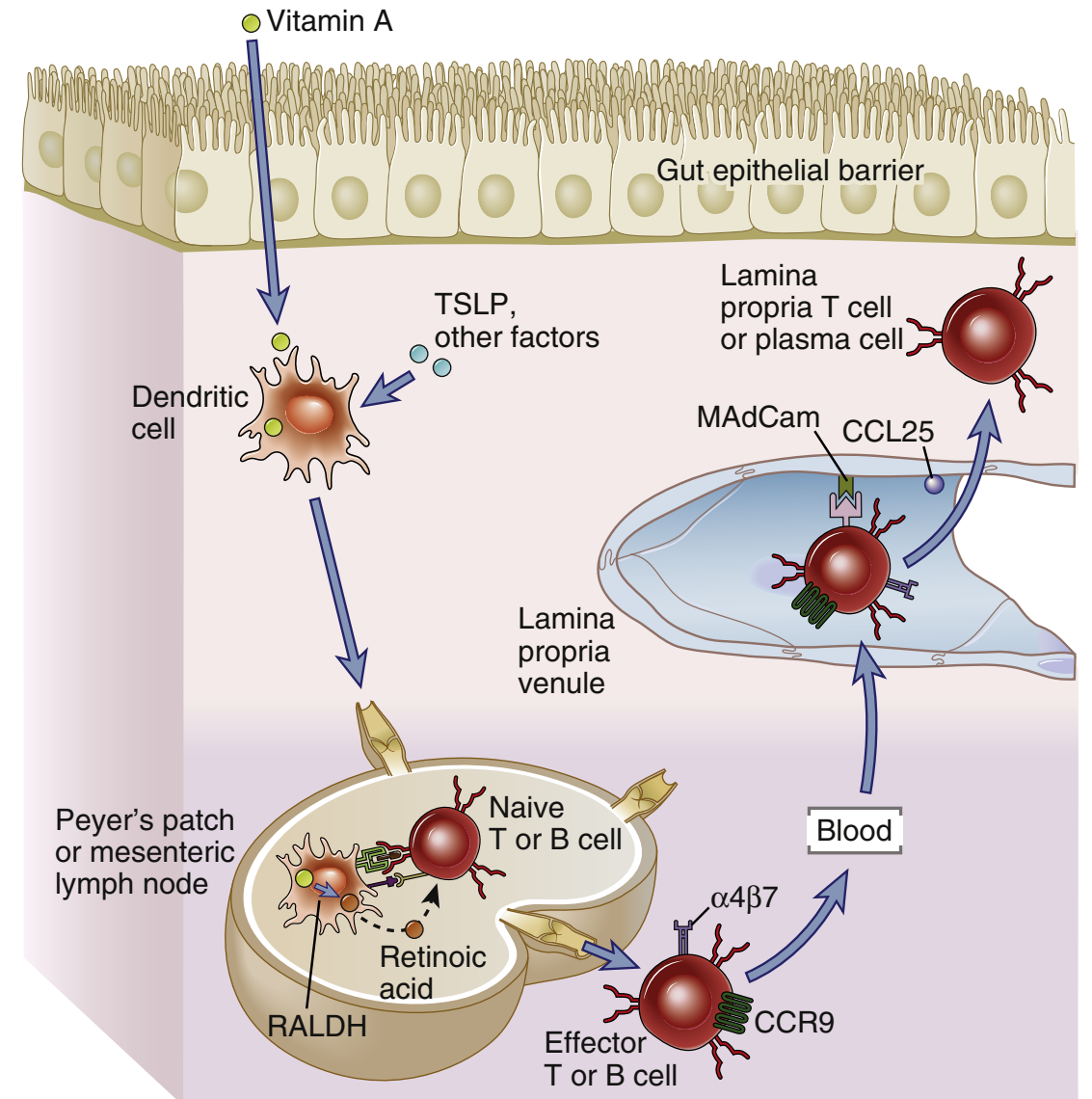

Fig 14-5

Bél mikrobiom

10^{14} baktérium (10-szerese az emberi sejtek számának!)

Helyi és szisztémás immunitás működését is befolyásolják

Baktérium törzsek azonosítása: 16S rRNS szekvenálás (törzs specifikus)

Extraintesztinális következmények

Rheumatoid arthritis

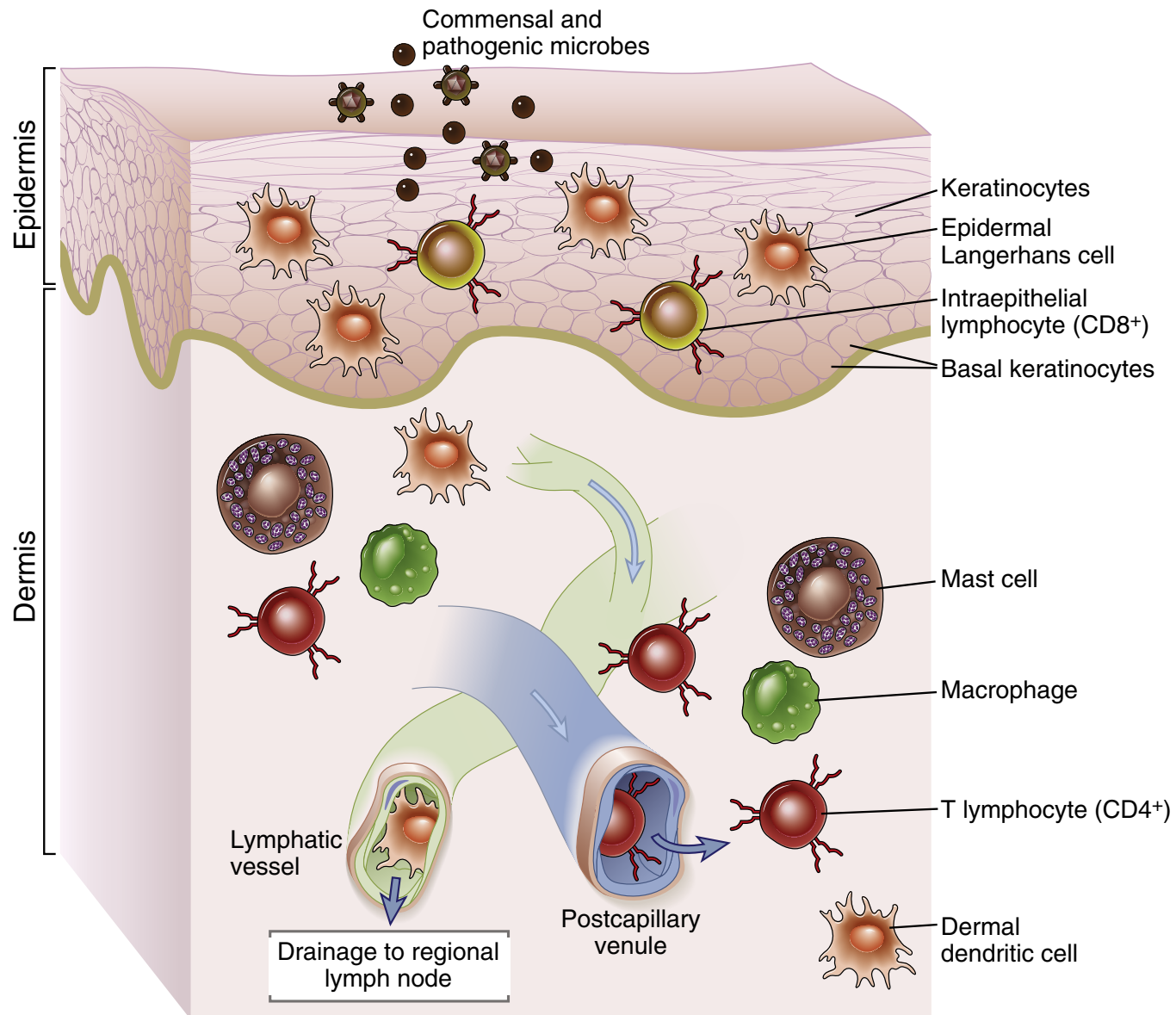
Allergiás megbetegedések (asthma)

Gyakorlati példa:

Clostridium difficile fertőzés: normál bélflóra károsodik az antibiotikum használat miatt, emiatt elszaporodik a *C. difficile*

Kezelési lehetőség: széklet transzplantáció (egészséges egyénből származó bélflóra)

Bőr immunrendszer

2m²

~2x10¹⁰ limfocita

Fizikai (és kémiai) barrier

(Nap)égés

Mikróbák

Traumák

Fig 14-9

Bőr immunrendszer sejtjei

Keratinociták

Fizikai barrier

Citokin termelés: TNF, IL-1, IL-6, IL-18, IL-25, IL-33 (gyulladás); IL-10 (reguláció)

Kemokinek: CCL27

Növekedési faktorok: PDGF, FGF, GM-CSF

Anti-microbiális peptidok: defenzinek, cathelicidinek

Aktiváció: mintázat felismerő receptorokon keresztül (TLRs, NLRs)

Dendritikus sejtek, makrofágok

Elsősorban Langerhans sejtek

Antigének fagocitózist követően a regionális nyirokcsomókba vándorolnak

Antigént prezentál a T sejteknek, bőrbe való homingot idéz elő

T sejtek

Intraepidermális: főleg CD8⁺ vagy $\gamma\delta$ T sejtek

Dermális: CD4⁺ (T_H1, T_H2, T_H17, T_{reg}), főleg memória T sejtek

Bőrbe történő homing

	Endothelium	Leukocyte
Adhesion molecule	E-selectin	CLA
Chemokines	CCL17	CCR4
	CCL1	CCR8
	CCL27	CCR10

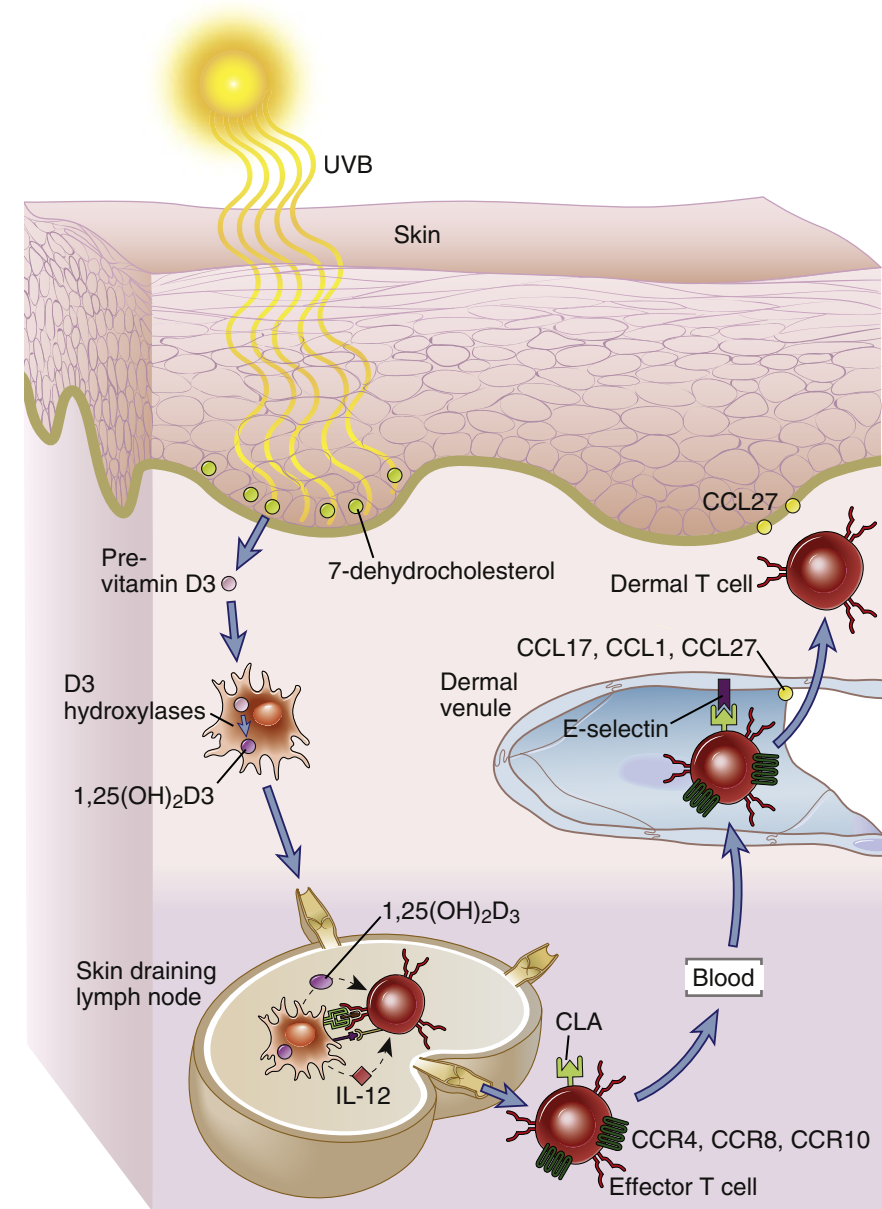

Fig 14-9

Szájüreg

Induktív és effektor helyszín egyszerre

Veleszületett és adaptív komponensek

Szisztémás és lokális immunitás

Része a nyálkahártya-asszociált immunszöveteknek, specializált komponensekkel

Többrétegű laphám + “kemény” szövetek (*fogak*)

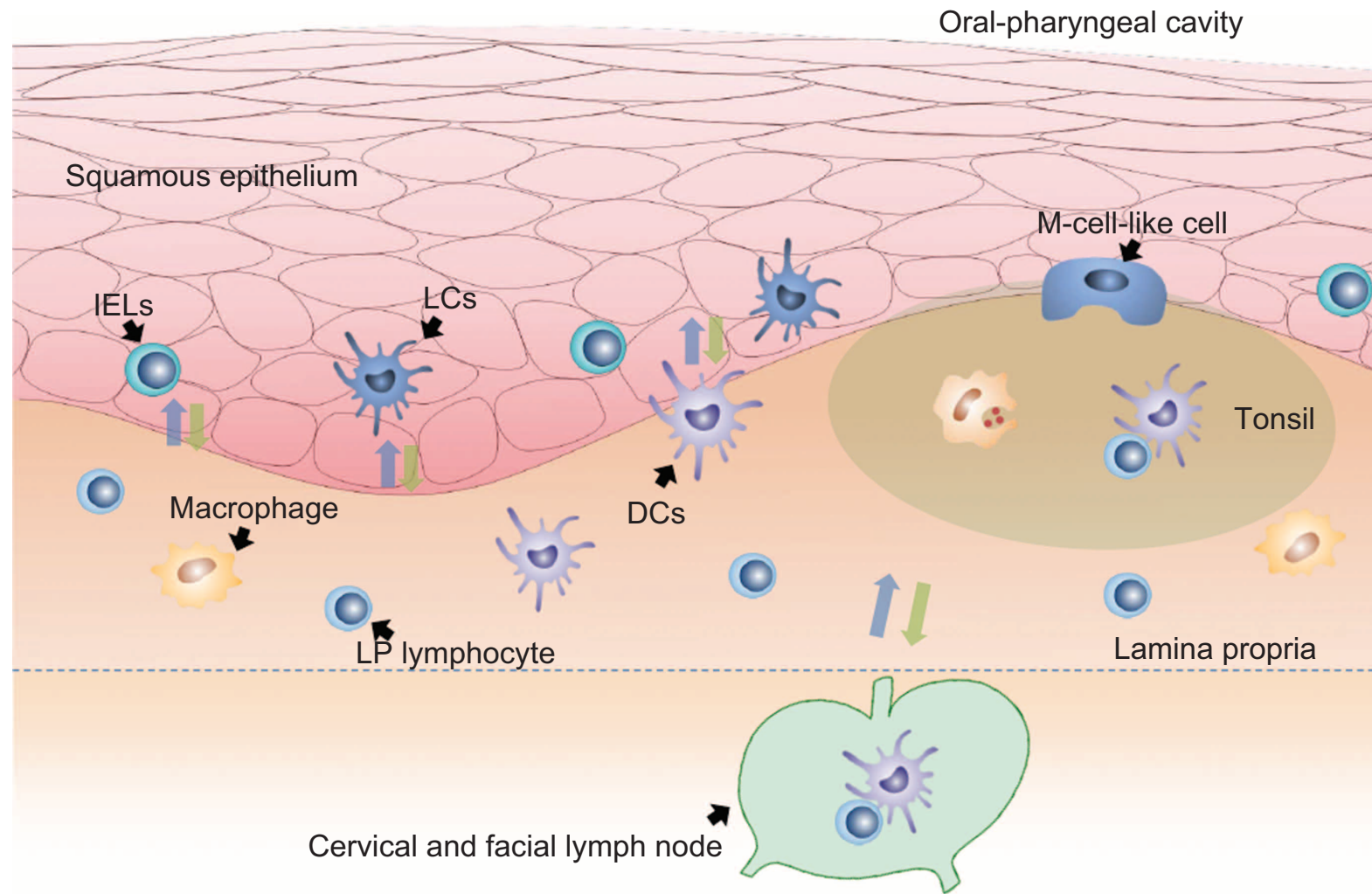
Rágás: sérüléseket okoz

Vastag és sűrű fizikai/kémiai barrier

Leginkább átjárható: periodontális epithel

Állandó, nagymennyiségű antigén: ~100 millió baktérium/ml nyál (~700 faj)
~500kg étel évente

Szájüreg immunrendszere

DC: dendritikus sejt   LC: Langerhans sejt   LP: lamina propria   IEL: intraepitheliális limfocita

Sejtes elemek

Epithel sejtek

Első vonalbeli (fizikai + kémiai) barrier

PRR-t expreszálnak (TLR)

Gyulladásos citokineket tudnak termelni (IL-1 β , IL-6, GM-CSF)

Különböző típus + vastagság (permeabilitás befolyásolja!)

elszarusodó, vastag (>50 réteg, nyelv háta)

elnemszarusodó, vastag (~30 réteg, buccalis mukóza)

elnemszarusodó, vékony (~10 réteg), Langerhans sejtben gazdag (szájüreg alja)

junkcionális epitél

NK sejt

Langerhans sejt, dendritikus sejt: antigén prezentáló sejtek

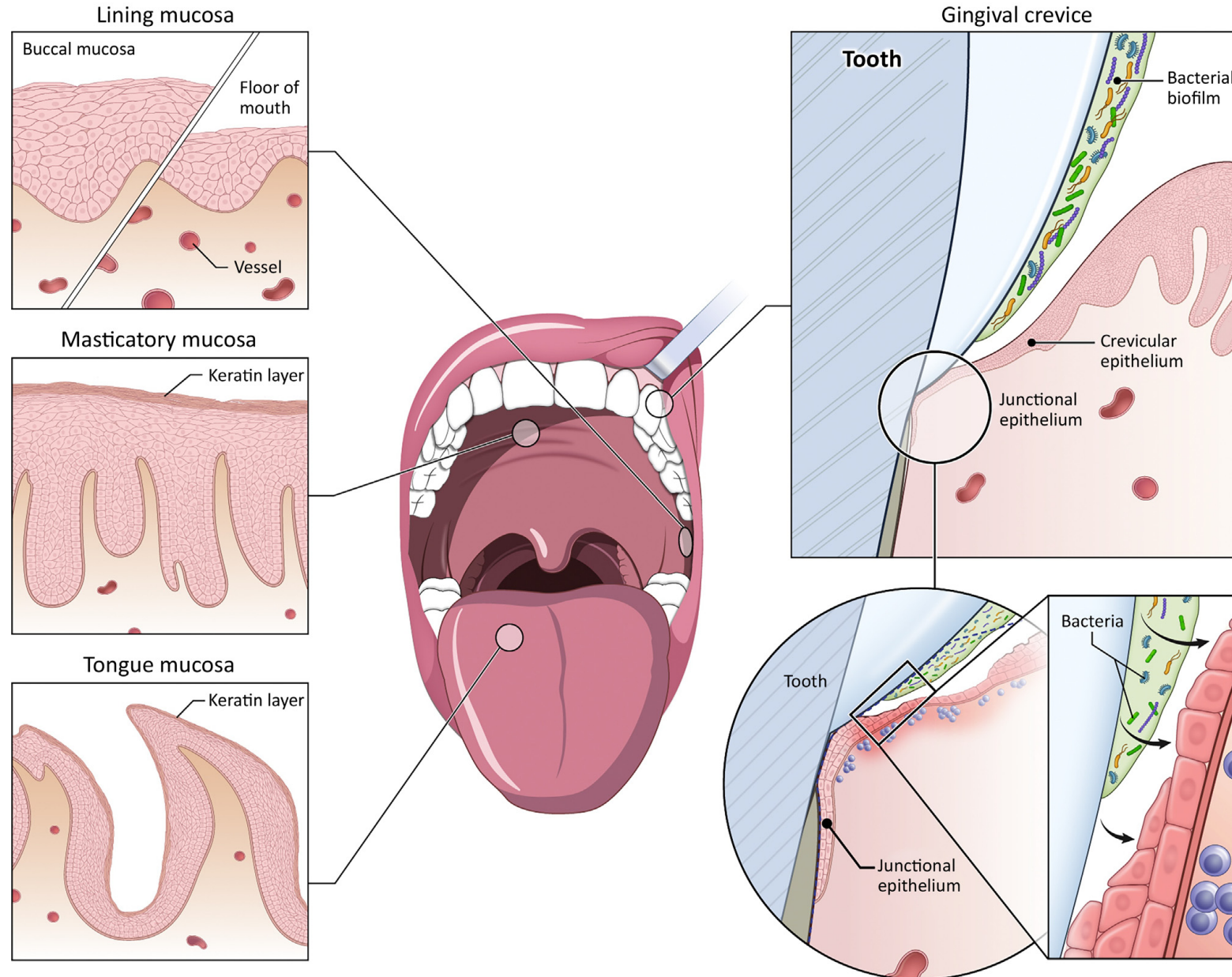
Hízósejtek

CD8 $\alpha\alpha$ + intraepithelialis limfociták

T-sejtek: egészséges mukózában kevés, de T_H17 sejtek fontosak pathológiás esetekben

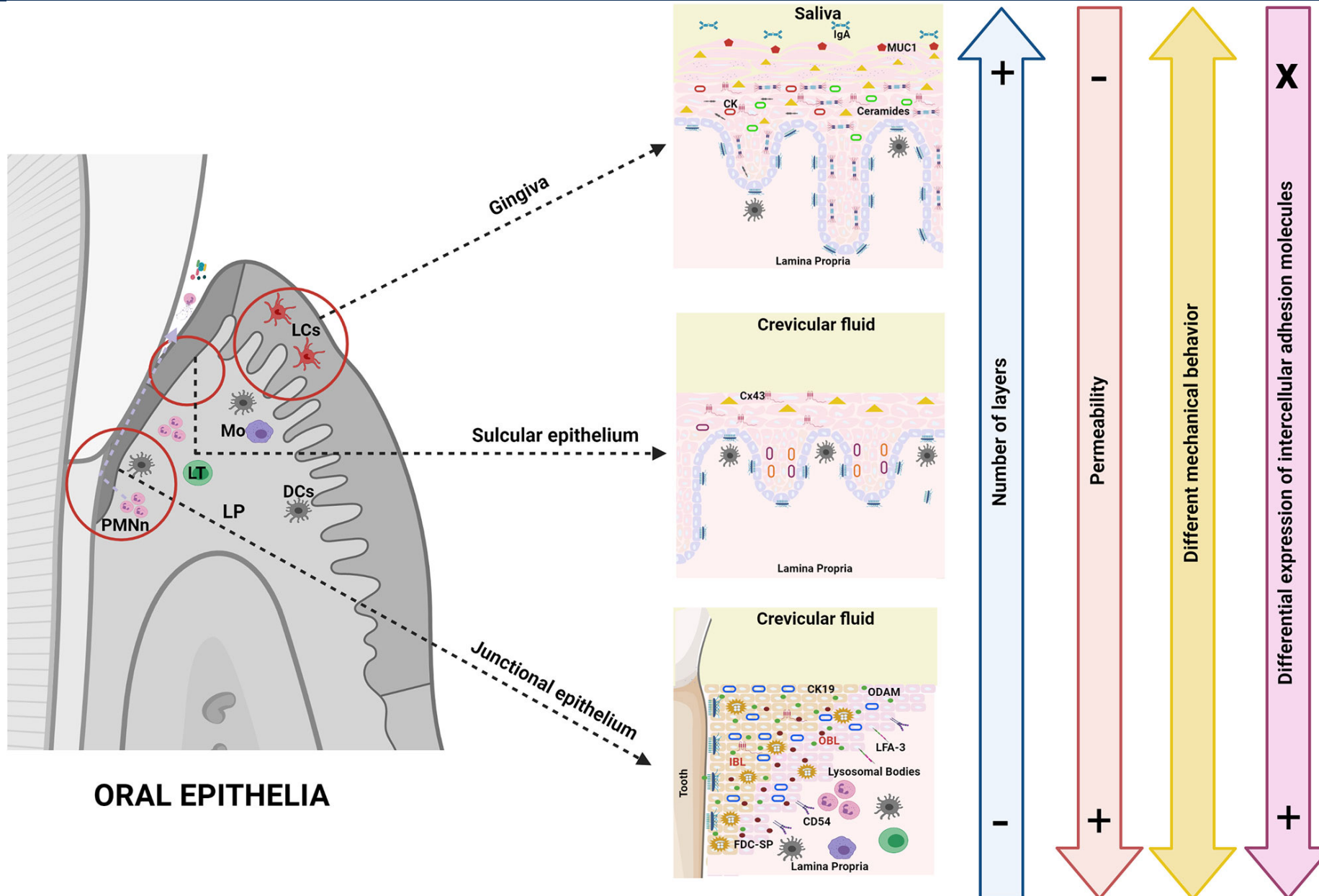
B-sejtek: főleg IgA+, kevés IgG+

Orális epítél barrierék

Orális epítél barrierek

Nyál

750-1000 ml/nap

3 fő nyálmirigy (parotid, submandibularis, sublingualis) + számos minor mirigy

Fontos szerep:

- fogak fiziko-kémiai védelme
- orális nyálkahártya immunológiája
- mukózális gyógyulás

Számos veleszületett és adaptív elemet tartalmaznak

A külfülböző faktorok alacsony koncentrációban vannak jelen, együtt, szinergisztikusan hatnak

Xerostomia: Candidiasisra fokozott hajlam, caries esetén súlyosabb tünetek

Nyál antitestek

Típusok

- IgA: általában dimer (főleg a nyálmirigyekből),
- IgG: kevés (szérumból vagy lokális plazma sejtekből)
- IgM és IgE: nagyon kevés

IgA+ B sejtek

- Aktiváció: NALT (nasopharynx-associated lymphoid tissue, tonsillák, *Waldeyer féle gyűrű*)
- Nyálmirigyek stromájába vándorolnak (és a mukózába)

IgA

- Polymer Ig receptor + szekretoros komponens segítségével transzepitheliális transzport
- Állandó jelenlét

Nyál IgA funkció

Neutralizáció

Agglutináció

Felszín immun-kizárás

Opsonizáció (Fc α RI) – antigén prezentálás, degranuláció, citokin termelés

Oxigén szabadgyök termelést fokozza

Nyál antimikrobiális proteinek

Defenzinek

Patogén membránt károsítják; antibakteriális, antifungális, antivirális aktivitás

Laktoferrin

Vas-kötő fehérje; baktériumokat és vírusokat neutralizál, bakteriális membránt károsítja

Kathelicidinek

Bakteriális membránt károsítják, LPS-t kötnek

Lizozim

Peptidoglikánt hidrolizál, elsősorban Gram+ baktériumok ellen hatásos

α -Amiláz

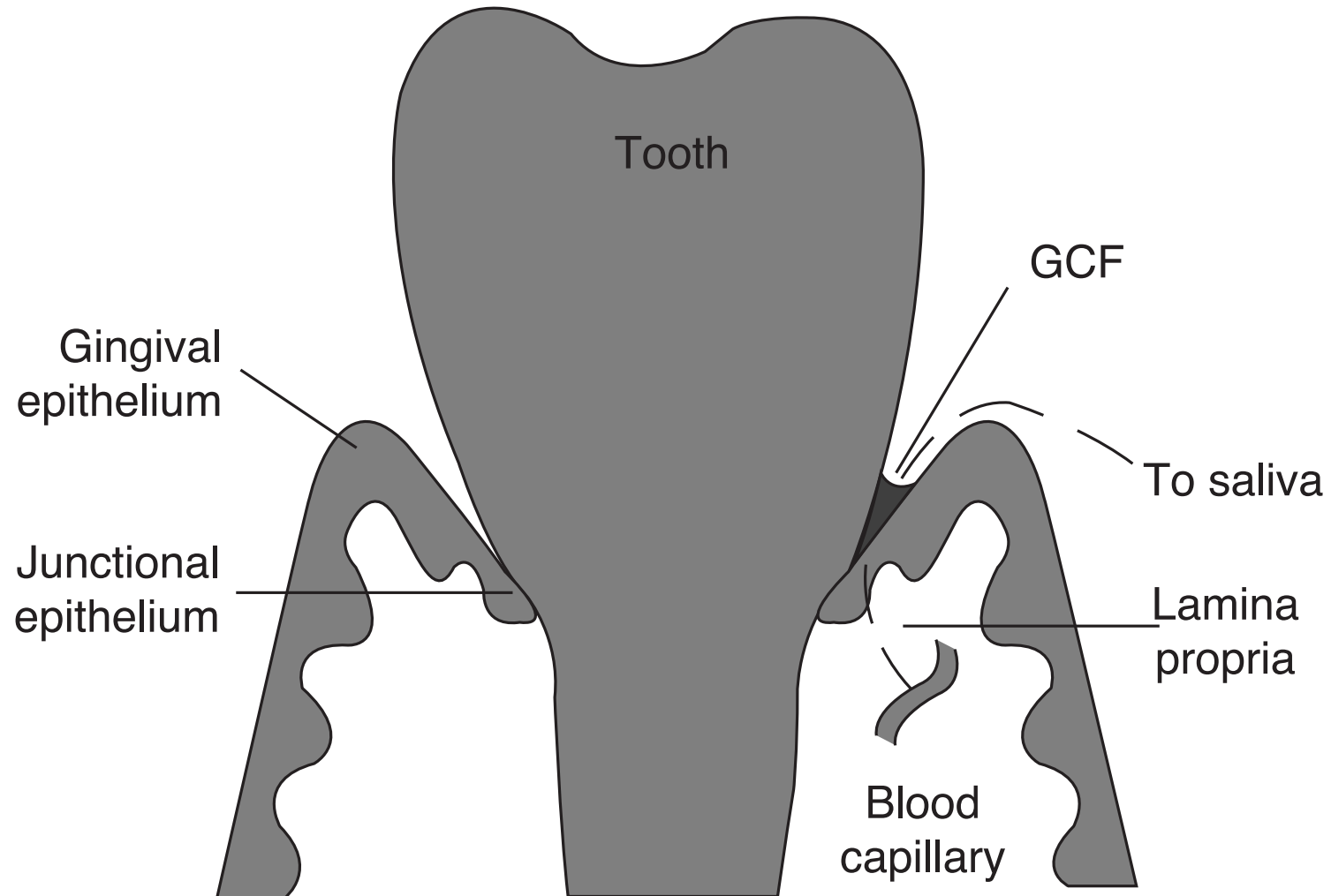
α -1,4-glikozidos kötést hasítja, LPS-t köt, bakteriális adhéziót befolyásolja

Mucinok

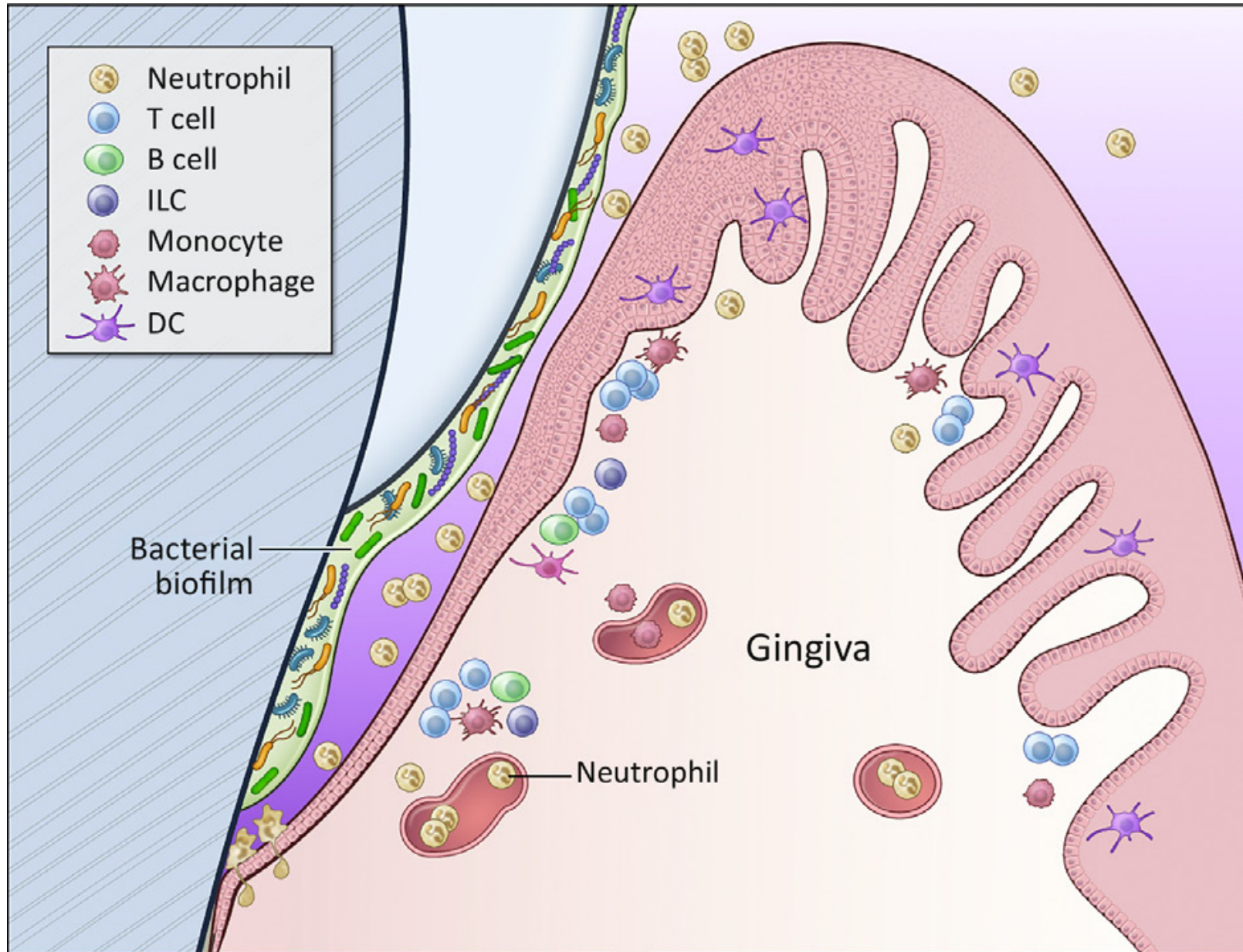
Szekretoros és membrán-kötött forma, patogéneket megkötik és agglutinálják

Sulcus folyadék/Gingiva crevicularis folyadék (GCF)

Origin and flow of crevicular fluid

Sulcus folyadék/Gingiva crevicularis folyadék (GCF)

Sulcus folyadék/Gingiva crevicularis folyadék (GCF)

Gingiva kapillárisokból származó transzudátum

Fognyak körül akkumulálódik

Normálisan ~1ml/nap, periodontitis és gingivitis esetén jelentősen emelkedik

Tartalom:

humorális komponensek: antitestek (IgG), citokinek, emésztő enzimek, antimikrobiális peptidek

sejtes komponensek: neutrofil granulociták, limfociták

Funkció: fog és gingiva közti sulcus tisztítása

Gingival crevicular fluid (GCF)

Collection of GCF

